

Исходя из вышесказанного, можно сделать следующие выводы. По всей вероятности, изучение музыки «как есть», т.е. вписанной в определённый культурно-исторический контекст, не позволит достигнуть нужного для философии уровня достоверности и всеобщности знания. Отсюда следует необходимость выделения из музыкальной традиции некой музыкальной абстракции, которая только и может быть предметом философского анализа. При изучении музыки философия не должна брать во внимание эмпирическое многообразие её форм. Она должна выделить абстрактную сущность данного феномена, которая будет одинаково применима ко всем музыкальным системам. Следовательно, основная задача современных исследований музыки как раз и должна быть направлена на поиск и конструирование собственного предмета.

Литература

1. Вебер А. Избранное : кризис европейской культуры : пер. с нем. / А. Вебер. — СПб : Университетская книга, 1999. — 565 с.

УДК 343.156:82.09

Мокрецова Н. Я., Овчаренко В. М.

(г. Харьков)

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ ЖІНКИ В ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті розглядаються аспекти становлення тендерної ідентифікації жінки, що пов'язані з прагненням жінок до влади протягом всієї історії людства. Показано, що літературно-філософський аналіз Лесі Українки прикладу успішного керівництва державою жінкою у стародавні часи має значення для подолання стереотипів сучасності.

Ключові слова. Соціальний статус, тендерна ідентифікація, жінка-фараон, літературний образ.

В статье рассматриваются те аспекты становления гендерной идентификации женщины, которые связаны со стремлением женщин к власти на протяжении всей истории человечества. Показано, что литературно-философский анализ Леси Украинки примера успешного руководства государством женщиной в во времена древности имеет значение для преодоления стереотипов современности.

Ключевые слова: Социальный статус, гендерная идентификация, женщина-фараон, литературный образ.

The paper deals those aspects of the formation of gender identity women, which are the manifestation of the desire of women to power throughout the history of mankind. It is shown that

Lesya Ukrainka made literary-philosophical analysis of successful government in early times for the success of modernity.

Keywords: social status, gender identification, a female Pharaoh, literary image.

В дослідженні гендерної ідентифікації жінки часто звертаються до історії. Дослідження показують, що навіть в демократичних спільнотах, жінки стикаються з більш високим соціальним ризиком, ніж чоловіки, коли намагаються жити не тільки приватними інтересами, але й інтересами всього суспільства. Жінкам, як правило, потрібно інтегруватися в чоловічі мережі, які домінують в організаціях, і гендерні стереотипи все ще стоять на шляху жінок, які намагаються подолати міцні бар'єри чоловічих правил і традицій. Протягом багатьох століть точаться суперечки про «правильне» місце жінки в суспільстві, так історично склалося, що жінки мають менше можливостей, ніж чоловіки, для вияву своїх здібностей, потенціалу, планів, ідей.

Особливо різючо гендерна нерівність суспільства проявляється в тій сфері, яка пов'язана із владою, але прагнення жінок до влади існує протягом всієї історії людства. Існування і постійне утвердження соціальної гендерної нерівності ще більше відтіняло окремі випадки її подолання окремими видатними жінками. Наприклад, вже в літературі Просвітництва, а потім і Нових часів відомі численні обробки та переробки сюжетів про єгипетську царицю Клеопатру (В. Шекспір, О. Пушкін, Г. Еберс, Г. Р. Хаггард, Б. Шоу й ін.). В ХХ столітті образ Клеопатри втілювався у кінематографі, завдяки якому немає мабуть сучасника який не знав би цю історичну постать. Але часто висвітлювалися не найкращі моменти з її біографії і по суті, вже на початку ХХ століття в літературі утвердився характерний образ нещадної та хтивої єгипетської цариці. Можна сказати, що склалася певна мода на Клеопатру.

Жінки, які не лише прагнули до політичної влади, а реально мали її, з'явилися задовго до епохи античності. Велика українська поетеса, історик та філософ, Леся Українка, не виявляла зацікавлення до вже модної на той час історичної постаті – Клеопатри. Відомо, що Леся Українка в поезії «Ра-Менеїс» надала життєпис першої жінки-фараона. Леся Українка, досліджуючи історію Давнього Єгипту, створила свій поетичний образ єгипетської цариці й назвала її

Ра-Менеїс. Існують різні думки, щодо прототипу цього персонажа, але багато дослідників, зокрема І. Гладка та О. Кудряшова, схиляються до думки, що основою для створення образу Ра-Менеїс послужила реальна жінка-фараон Хатшепсут [див.: 1, 2]. Підтверджується ця позиція таким міркуванням: у своєму підручнику «Стародавня історія східних народів» Леся Українка розповідає власне про Хатшепсут. Письменниця згадує про східну частину Карнакських руїн, величний палац та два обеліски перед ним. «Ті два обеліски поставила цариця Гатасу з роду Тутмесів. По смерті Тутмеса I вона стала царювати замість своїх двох братів. Вона часто наказувала робити свої статуї в мужеській постаті і з бородою. Вона поставила в Тебах по другий бік Нілу велику церкву, на стінах тієї церкви намальований великий поход в сторону Пунт (Фенікію)...» [3, с. 109]. Оголосивши себе фараоном, цариця Хатшепсут, носила головний убір монарха й накладну борідку.

В храмовому комплексі Амона-Ра в Карнаці, головному храмі країни, кожен фараон вважав своїм обов'язком залишити свій слід – збудувати якусь споруду. Хатшепсут, підкоряючись «велінням свого серця», вирішує встановити для Амона-Ра два обеліски «висотою до неба». Кожен з тридцятиметрових обелісків (а це, для порівняння, висота сучасного 10-поверхового будинку) висікалася з цілої брили граніту. Цей неймовірний задум, для здійснення якого були задіяні тисячі людей, був втілений в життя лише за сім місяців. За цей час єгиптянам треба було відділити гігантські камені від скелі, обробити їх до досконалої форми, сплавити по Нілу з Асуана до Фів на двох спеціально виготовлених величезних човнах довжиною по 90 метрів кожен, які тягли 30 кораблів. Потім треба було перетягнути 400-тонні обеліски по суші і, нарешті, підняти і встановити вертикально всередині храму. І все вручну! Яким би неймовірним це не здавалося, але це було зроблено. Але головне творіння Хатшепсут – терасний храм Мільйонів років на західному березі Нілу в Фівах, що став символом її правління. Це вважається чудом архітектури. Геніальному Сенмуту, зодчому храму, так вдалося вбудувати його у виступи скель, що храм здається нерукотворним. Ці «сходи, що йдуть в небо» представляють собою величне видовище.

Прославила царицю Хатшепсут і далека морська експедиція в країну Пунт, звідки були привезені екзотичні дерева, прянощі та ін. [4, с. 45]. У цю напівлегендарну «країну бога» єгиптяни плавали ще за тисячу років до цариці. Плавали головним чином за ладаном і миррой, які не можна було знайти ні в якому іншому місці і які використовувалися для приготування «бажаних богам»

мастила і кадила, а також різних ліків. Сучасні дослідження, на жаль, доводять, що саме від косметичних ліків фараон Хатшепсут померла у віці 50 років.

Жінка-фараон – це унікальний випадок, він йде усупереч усталеній єгипетській традиції. Хатшепсут усунула від влади чоловіків і одягалася патріархом. Показові порівняння, які використовує Леся Українка в характеристиці свого персонажа – зіставлення Ра-Менеїс не просто зі змією, а з Уреєю, яка символізувала необмеженість і невичерпність влади фараона й була оздобою царської діадеми.

*Ра-Менеїс була горда цариця, дочка фараонів,
Гарна й страшна, мов Урея, змія золотая,
Що обвивала подвійний вінець двох Єгиптів,
Мала чоло діамантове й темні рубінові очі [5, с. 206].*

Вочевидь, на вираз обличчя цариці переносилось враження від змії Уреї, яка прикрашала вінець фараона й кріпилася в ділянці чола, і саме вона (а не цариця) мала «чоло діамантове й темні рубінові очі». Текст наступного уривка підтверджує цю позицію:

*З гордим, немов діамантовим, чолом, як тільки
В темних, карих очах прокидались рубінові іскри! [5, с. 206]*

Не залишається сумнівів, що Ра-Менеїс була кароока, а «рубінові іскри» в цьому випадку виступають яскравою метафорою: Урея – символ влади, тому й очі цариці, коли вона виконує свої державні обов'язки, набирають символічно червоного забарвлення.

Леся Українка малює образ «повновладної» правительки, яку наділяє арсеналом усіх необхідних рис. Перифраз «дочка фараонів» чітко підкреслює родовите походження Ра-Менеїс, але сила цариці порівнюється з руйнівними силами природи [див.:6]:

*Вдача цариці була, мов Нілу підступній води,
Що впливають з таємних джерел, не відомих нікому;
Влада цариці була, немов африканське сонце,
Мов потужний самум, що не хоче й руїни лишити [5, с. 206].*

Все невідоме завжди часто лякає нас. Єгиптян лякали розливи Нілу, які не можна назвати однозначно підступними, бо саме такі повені сприяли зволоженню сухих пустельних ґрунтів, робили можливим ведення сільського господарства. Поетеса спрямовує наш погляд на поведінку народу, який «придавлений гнітом гори кам'яної», тому жінка-фараон постає перед читачем в образі тирана й деспота. Тут можна прослідкувати підняту проблему пасивної покори народу, який сам створює собі культу богів і фараонів, страхи й жертви.

Далі у вірші розповідається про те, що *«Ра-Менеїс панувала і в храмах нарівні з богами. Всі камінні боги робились до неї подібні»* [3, с. 206].

Але Леся Українка акцентує нашу увагу на тому, що в мертвої цариці *«над чолом, як і перше, сіяла корона»*, тобто Ра-Менеїс залишається такою ж привабливою, є *«дивно-нетлінною»*. Спосіб поховання правительки був важливим складником культури єгиптян. Леся Українка розповідає: *«Коли ховали царів або вельмож, то процесії були дуже пишно уряжувані... цілі юрби слуг з квітами лотосу в руках, та з усякими поданками, та з різними оздобами, що мали вкладатися в могилу»* [3, с. 149].

За життя до цариці всі приходили виявити своє захоплення, але й після смерті нічого не повинно було змінюватися. Навіть більше: тепер її тіло має стати дивовижним музейним експонатом, а образ артефактом культури. *“А се може власне і єсть найцікавіше в людській історії – історія культури”* [4, с. 98].

Риси фараона й атрибути не зникають в Ра-Менеїс навіть після смерті, блиском Уреї на власній короні вона перетворює важку домовину на царське ложе. Однак північний холод безжалісно знищує безсмертну Ра-Менеїс, яка віки пролежала під гарячим єгипетським сонцем і черпала вроду з його променистих хвиль. Отже, можемо говорити про ще одну проблему, яку піднімає Леся Українка у творі: спорідненості людини з рідною землею та природою.

Хатшепсут (або *Хатшепсуї*, що означає *«Найшанованіша з усіх жінок»*) – була п'ятим фараоном Вісімнадцятої династії Стародавнього Єгипту, правила приблизно з 1479 по 1458 рік до н. е. Більшістю єгиптологів вона вважається найуспішнішою з жінок-фараонів Єгипту. Військовим успіхам своїх попередників фараон Хатшепсут, мудрий політик і дипломат, протиставила мирне правління. На передодні початку її правління Єгипет звільнився від ярма варварів і все ще заліковував завдані ними рани. І всі свої зусилля Хатшепсут вклала у відродження Єгипту, відродження великої країни. Щоб боги могли жити на землі і давати процвітання і благополуччя Єгипту, по всій країні відновлювалися святилища, які були зруйновані або прийшли в занепад, закладалися нові і нові храми.

Хатшепсут діє так, як діяли до неї всі великі правителі Єгипту. Але її ім'я означає ще й *«перша серед шляхетних»*. Вона була дочкою фараона Тутмоса I і *«Великою дружиною»* фараона Тутмоса II, але їй цього було замало. Залишилися її слова, що визначають її уявлення про себе: *«Великий і прекрасний Закон (Маат), улюблений потаємним Богом. Я знаю, що живу ним,*

харчуюсь ним, як хлібом щоденним, і свіжість його роси втамовує спрагу. Ми з ним – одна душа» [6].

У Єгипті правили й інші жінки-фараони. Правда, за всю його трьохтисячолітню історію лише кілька разів. Поява на троні жінки порушувала порядок, що був освячений міфами, і вони хотіли приховати цей факт, щоб усунути прецедент. Але неможливо знищити пам'ять. Скульптурний портрет Хатшепсут не сплутаєш з будь-яким іншим: царська корона, накладна борода, і раптом – жіноче обличчя, красиве настільки, що важко відірвати погляд. Соціально-гендерна ідентифікація жінки тут порушується – вона намагається виконувати роль, яка традиційно належала чоловікам, але нас цікавлять не психологічні комплекси, а зміна соціальної ролі жінки в суспільстві.

Немає сумніву, чому свій вибір Леся Українка зупинила саме на Хатшепсут. На відміну від усіх попередніх фараонів-чоловіків, ця жінка спромоглася протягом тривалого часу зберігати в державі мирний стан та забезпечила розквіт економіки та мистецтва. Лесею Українку, яка неодноразово закликає жінок до самоусвідомлення своїх прав та призначення, не могла не зацікавити персона саме цієї правительки. Навіть нечисленні дослідження ролі жінок-правительок показують: по-перше, можливість успішного правління, по-друге, – їх підвищену увагу до питань розвитку мистецтва, архітектури та естетичної складової культури. І, по-третє, що особливо важливо, жінки, можливо, в силу своєї природи і традицій виховання, більш схильні до вирішення всіх конфліктів, що виникають у суспільстві, мирними шляхами.

Література

1. Гладка І. Інтерпретація єгипетського міфу в «Єгипетських фантазіях» Лесі Українки і «Блакитному романі» Гната Михайличенка / І. Гладка // Жанрово-стильові аспекти творчості Лесі Українки: зб. наук. пр. – Сімф., 2010. – С. 23–28.
2. Кудряшова О. Поетика легенди Лесі Українки «Ра-Менеїс» / О. Кудряшова // Леся Українка і сучасність: зб. наук. пр. – Т. 5. – Луцьк, 2009. – С. 48-61.
3. Українка Леся. Стародавня історія східних народів. Репринтне видання / Леся Українка – Луцьк, 2008. – 256 с.
4. Крижанівський О. П. Історія Стародавнього Сходу: підручник / О. П. Крижанівський – К., 2006. – 592 с.

5. Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. / Леся Українка – К.: Наук. думка, 1975. – Т. 1. – 447 с.
6. <http://www.newacropolis.org.ua/ua/egypet/stend/hatshepsut.htm>

УДК 378:1

Морозова И. И.

(г. Минск, Беларусь)

К. Н. ЛЕОНТЬЕВ И Ф. НИЦШЕ: PRO ET CONTRA

К. Н. Леонтьева традиционно определяют «ницшеанцем» до Ницше, «русским Ницше». «Слитность Леонтьева и Ницше до того поразительна, что это (как случается) – как бы комета, распавшаяся на две, и вот одна ее половина проходит по Германии, а другая – в России. Но как различна судьба в смысле признания. Одним шумит Европа, другой – как бы неморожденный, точно ничего не сказавший даже в своем отечестве». «Прекрасный человек», – вот цель, «прекрасная жизнь» – вот задача. Если ее прикинуть к мужскому идеалу, то это будет «сильный человек» и «сильная жизнь» ... Читатель сам увидит, что тут есть совпадение с Ницше, хотя Леонтьев писал и высказывал свою теорию раньше Ницше, и в ту пору, когда имя германского мыслителя не было даже произнесено в русской литературе» [1, с. 517], – вот так с легкой руки В. Розанова эта параллель станет прочно фигурировать в философских работах Вл. Соловьева, Н. Бердяева, С. Булгакова, Б. Грифцова, зарубежных исследователей и современных ученых. Обращаясь к рассмотрению творческих систем этих двух ярких представителей XIX века, следует учитывать существенную разницу между ними. К. Н. Леонтьев большую часть своей жизни выстраивал именно в границах эстетики Ф. Ницше, его смело можно назвать носителем концептуальных построений Ф. Ницше, писателем, трансформировавшим собственные мировоззренческий и эмпирический уровни в художественном творчестве, герои которого носят в той или иной степени сугубо автобиографический характер. К. Н. Леонтьев, в сущности, никогда не выпадал из ситуации субъективного осмысления собственного одиночества и противопоставленности миру, вселенной. Такое умственное одиночество и непонимание порождалось демонстративным противостоянием устоявшемуся общественному мнению, безапелляционностью выводов и суждений, дерзким нарушением традиционности (особенно в области т.н. «морали»).